

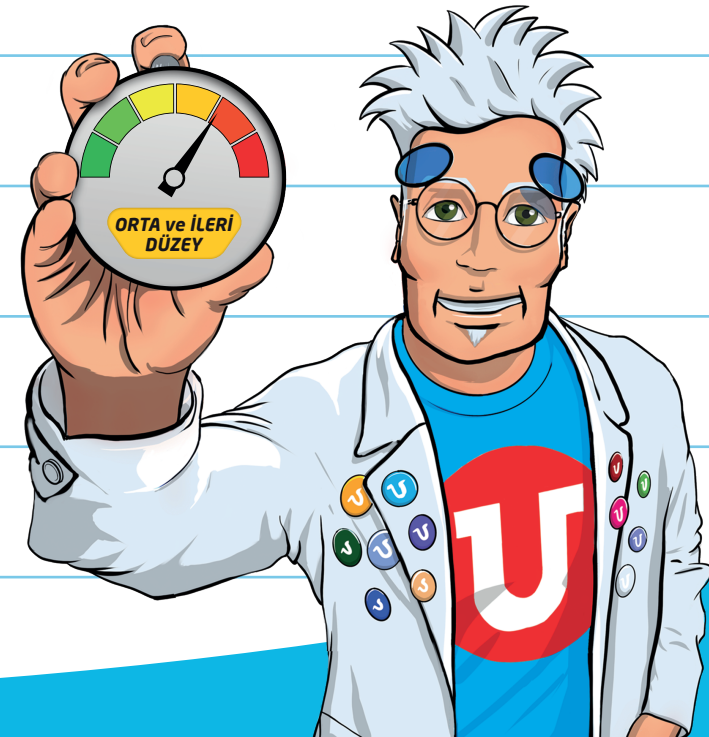

TYT Orta ve İleri Düzey Tarih Soru Bankası

Türklerin İslamlaşmaları ve İlk Türk İslam Devletleri

BEGÜM ÜNLÜ

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULLERİ, İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

TÜRKLERİN İSLAMLAŞMA SÜRECİ

TALAS SAVAŞI

KARAHANLILAR

GAZNELİLER

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNDE KÜLTÜR MEDENİYET

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULU

- Türkler ile Müslümanlar arasındaki ilk ilişkiler Hz. Ömer Dönemi'nde 642 Nihavent Savaşı'ndan sonra başladı.
- *Müslümanlar Sasani İmparatorluğu'na son vererek sınırlarını İran'a kadar genişlettiler.
- Hz. Osman Dönemi'nde 652 Belencer Savaşı'nda Hazar Türkleri Müslümanların Kafkaslardaki ilerleyişlerini durdurmuştur.
- *Türklerle Müslümanlar arasındaki ilk savaştır.
- Abbasiler Dönemi'nde 751 Talas Savaşı'nda Çin'e karşı Abbasi-leri desteklediler.

Talas Savaşı Sonucunda:

- Orta Asya Çin egemenliğine girmekten kurtulmuştur.
- İslamı kabul eden ilk Türk boyu olan **Karluklar** ile Türklerin İslamlaşmaları hızlanmıştır.
- İslamiyet Orta Asya ve Hindistan'a yayılmaya başlamıştır.
- Çin'deki buluşlar Türk-İslam dünyasına geçmiştir. (Kültürel etkileşim)

! NOT

Türklerin İslamı kabul etmelerinde;

- Abbasilerin hoşgörülü yönetim anlayışı,
 - Gök Tanrı inancı ile İslam dini arasındaki benzerlikler,
 - Türklerdeki cihan hakimiyeti anlayışı ile İslamiyetteki cihat anlayışının benzerliği
- etkili olmuştur.**

Örnek:

Türklerin İslamlaşma süreçlerine,

- I. Belencer,
- II. Talas,
- III. Dandanakan

savaşlarından hangilerinin olumlu katkılarının olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) II ve III

KARAHANLILAR (840 - 1212)

- Orta Asya'daki ilk Müslüman Türk devletidir.
- Karluk, Yağma, Çiğil, Tuhsi Türkleri tarafından kurulmuştur.
- Bilinen ilk hükümdarı **Bilge Kül Kadir Han**'dır.
- **Satuk Buğra Han** zamanında İslamiyeti kabul ettiler.
- *Satuk Buğra Han Müslüman olunca "**Abdülkerim**" adını almıştır.
- En parlak dönemleri **Yusuf Kadir Han Dönemi**'dir.
- *Onun ölümünden sonra eski Türk veraset sistemi gereği devlet doğu ve batı olarak ayrılmıştır.

Karahanlılar

- *Doğu Karahanlılara Moğollar,
- *Batı Karahanlılara Harzemşahlar son verdi.
- İslamı kabul etmelerine rağmen Türklük özelliklerini korumuşlardır:
- *Doğu-batı şeklinde ülkenin ayrılması
- *Türkçeyi kullanmaları
- *Eski Türk hükümdar unvanlarını kullanmaları
- (İslamiyetle beraber Arslan Han, Buğra Han, İlig Han unvanları da kullanıldı)

! NOT

- Karahanlılar ticareti geliştirmek için Ribat denilen kervansaraylar yaptı.
- Öğrencilere burs verildi. (sosyal devlet anlayışı)

Karahanlılar Dönemi Eserleri

Yusuf Has Hacip	Kutadgu Bilig (Mutluluk veren bilgii Siyasetname)
Kaşgarlı Mahmut	Divanü Lügati't Türk (ilk Türkçe sözlük)
Edip Ahmet Yükneki	Atabetü'l Hakayık (gerçeklerin eşiği)
Hoca Ahmet Yesevi	Divan-ı Hikmet (Türk tasavvuf tarihinin ilk edebi eseri)

Örnek:

İslamiyeti kabul eden ilk Türk devletlerinden biri olan Karahanlıların İslamiyet öncesi yönetim geleneklerini de büyük ölçüde sürdürdüklerine aşağıdakilerden hangisi kanıt olarak gösterilemez?

- A) Ülkenin hanedanın erkek üyelerinin ortak malı olarak görülmesi
- B) Hanedanın erkek üyelerinin Hakan / Kağan olma hakkına sahip olması
- C) Abbasi Halifesi'nin hükümdarları tasdik etmesi
- D) İkili teşkilatla yönetim anlayışının sürdürülmesi
- E) Hanedanın erkek üyelerinin kanında Kut taşıdığına inanılması

GAZNELİLER (963-1187)

- Samanoğulları'nın Türk komutanlarından Alp Tegin merkez Gazne olarak kurdu.
- Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da kuruldu.
- **Gazneli Mahmut** en parlak dönemleridir.
- *Hindistan'a 17 sefer yaparak İslamı Hindistan'a taşıdı.
- Karahanlılarla birleşerek Samanoğulları'na son verdi.
- Gazneli Mahmut Sünni Abbasi Halifesini Şii Büveyhoğulları'nın baskısından kurtardı.
- *Abbasi Halifesi İslam dünyasına katkıları nedeniyle Mahmut'a **Sultan** unvanı verdi.
- Sultan Mesut Dönemi'nde Selçuklular ile 1040 **Dandanakan Savaşı'nı** yaptılar.
- *Bu savaştan sonra zayıflama sürecine girdiler.

Gazneliler

! NOT

- 1187'de yerli halk Gurlular tarafından yıkıldılar.
- *Yıkılmalarında birden çok etnik unsurdan oluşmaları etkili oldu.
- Gaznelilerde Arapça ve Farsçanın etkili olması Türk dilinin gelişim hızını yavaşlatmıştır.
- Biruni Hint Seferlerine Sultan Mahmut'un yanında katıldı ve Hint Tarihi'ni yazdı.

Örnek:

963 yılında Gazne şehrini ele geçirerek bağımsızlığını ilan eden Alp Tiğın, Gazneliler Devleti'nin temellerini atmış, özellikle Gazneli Mahmut zamanında Hindistan'a 17 sefer düzenlenmiş, Karahanlılarla birleşilerek Samanoğulları Devleti'ne son verilmiş ve Horasan ele geçirilmiştir. Selçukluların güçlenmesine karşı iş birliği yapılmıştır.

Yalnız bu bilgilere göre Gaznelilerle ilgili olarak,

- I. egemenlik alanlarını genişlettikleri,
- II. çıkarları doğrultusunda politika geliştirdikleri,
- III. siyasal varlıklarını sürdürmek için sadece cihat politikasına yöneldikleri

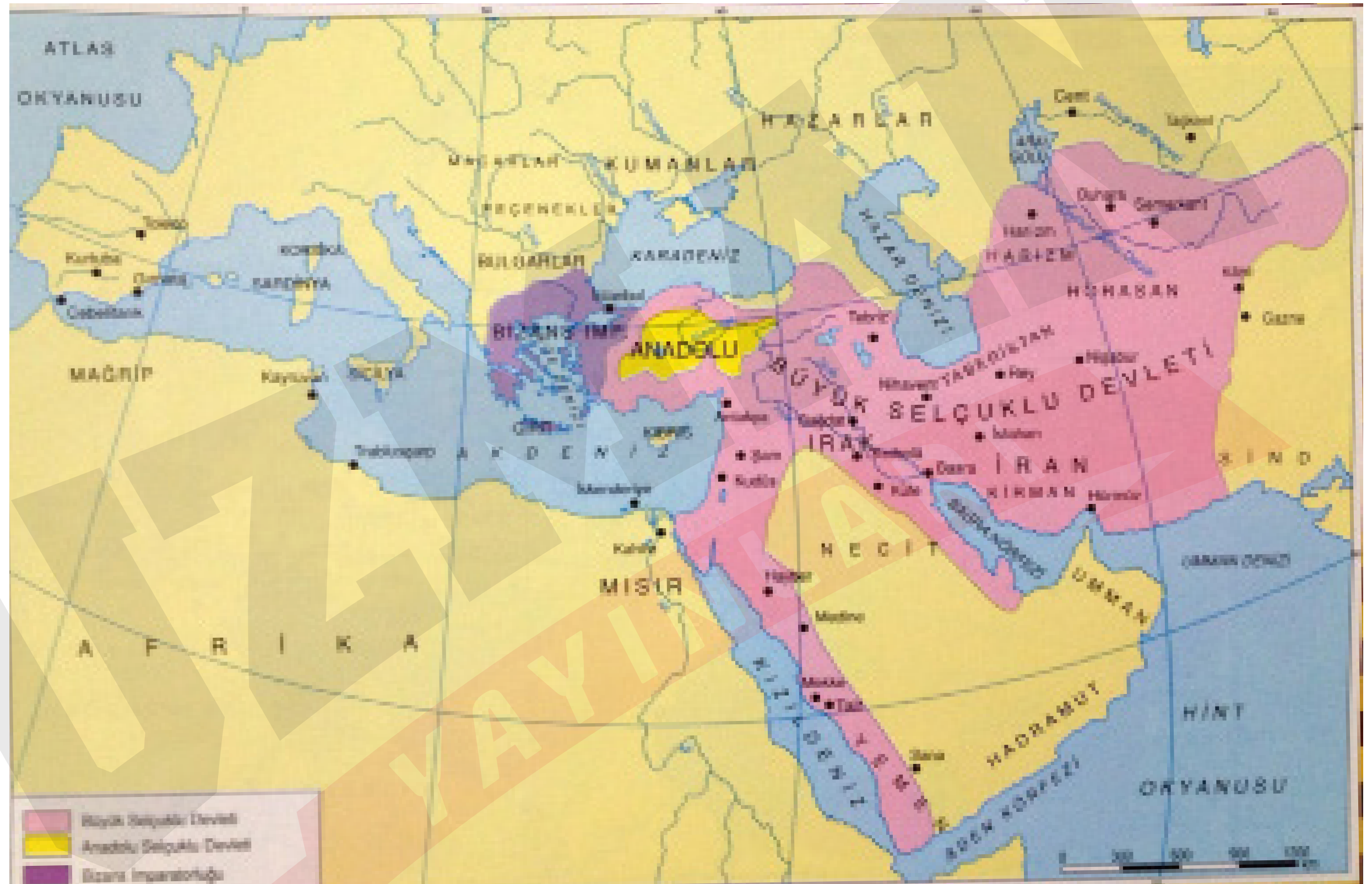
yargılarından hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- Oğuz Türkleri
- Türkiye, Azerbaycan, İran, Irak ve Türkmenistan Türklerinin ataları olarak bilinir.
- Oğuz adına ilk defa Kök Türk Kitabeleri'nde rastlanmıştır.
- X. yüzyılın ikinci yarısında Oğuzlar arasında İslamiyet yayılmaya başladı.
- En kalabalık Türk boyu olup 24 boydan oluşurlar.
- Oğuz Kağan destanına göre Oğuz Kağan'ın ilk üç oğluna Üçok, diğer üç oğluna Bozok adları verilerek iki kola ayrılmışlardır.
- Selçuklular Oğuzların Üçok kolunun Deniz Han kolundan **Kınık** boyuna mensuptur.
- **Selçuk Bey** Cent şehrinden Samanoğulları, Karahanlılar, Gazneliler, Oğuz Yabgu Devleti'nin baskılarına karşı, Horasan ve Maverâünnehir'e doğru yönelmeye başlamıştır.

Büyük Selçuklu Devleti

- Selçukluların giderek güçlenmesi üzerine Gazneli Mahmut Selçuklu hükümdarlarından Arslan Yabgu'yu,
- Bir davet bahanesiyle çağırarak Kalincar Kalesi'ne hapsedmiştir.
- **Tuğrul-Çağrı Beyler Dönemi:**
- 1015-1021 yılları arasında Çağrı Bey'in Anadolu seferleri keşif amaçlı olmuştur.
- Kuruluşa giden süreçte Selçuklular Gaznelileri,
- *1035 Nesa Savaşı'nda,
- *1038 Serahs Savaşı'nda yenilgiye uğratmıştır.
- *1040 Danadanakan Savaşı: Gazneliler yenilerek Selçuklular kuruluşlarını tamamlamıştır.
- 1048 Pasinler Savaşı: Selçukluların Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya girişi üzerine Bizans ve Gürcü kuvvetleri ile yapılan savaşı Tuğrul Bey kazandı.
- *Bizans ile Anadolu içim yapılan ilk savaştır.

- Tuğrul Bey'den sonra **Alparslan Dönemi** başlamıştır.
- *Alparslan Kars ve Ani Kalesi'ni alarak tüm Azerbaycan ile Kuzey Irak ve Suriye'yi Türk yurdu haline getirmiştir.
- **1071 Malazgirt Meydan Muharebesi:** Bizans Selçuklular karşısında büyük bir yenilgi almıştır.
- **Sonuçları:**
- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.
- Türkiye Tarihi başlamıştır.
- Bizans'ın Türk akınlarını durdurmak için Haçlılardan yardım istemesine neden olmuştur.
- “Fethedilen yer fethedenin malıdır.” anlayışı doğrultusunda Anadolu'da feodal yapılı ilk Türk beylikleri kurulmuştur.

İlk Türk Beylikleri

Saltuklular	Anadolu'da ilk kurulan beyliktir. Erzurum'da kuruldu. Üç Kümbetler en önemli eserleridir.
Danışmentliler	Tokat, Niksar, Sivas'ta kuruldu. Yağıbasan Medresesi Anadolu'daki ilk medresedir.
Artuklular	Mardin, Diyarbakır, Elazığ'da kuruldu. Malabadi Köprüsü, Diyarbakır Ulu Cami önemli eserlerindendir.
Mengücekliler	Erzincan'da kuruldu. Divriği Ulu Cami önemli eserlerindendir.

Bu beylikler:

- Anadolu'da Türk-İslam Medeniyetinin yerleşmesini,
- *Anadolu'da Türk nüfusun artmasını,
- *Anadolu'da yer adlarının Türkçeleşmesini,
- *Anadolu'nun imar faaliyetleri ile bayındır hale gelmesini,
- *Bizans'ın Anadolu'da güç kaybetmesinde etkili olmuştur.

Üç Kümbetler

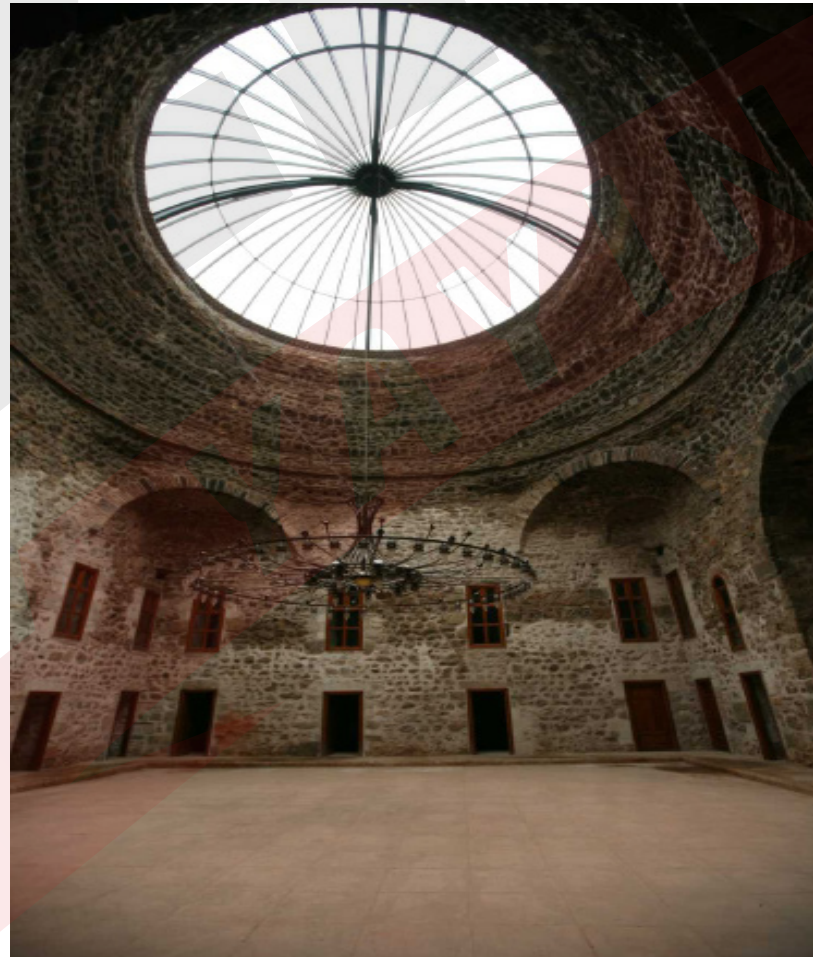
Malabadi Köprüsü

Divriği Ulucami

Yağıbasan Medresesi

Örnek:

Malazgirt Zaferi sonrası Anadolu'da kurulan ilk Türk Beylikleri haritada yer almıştır.

Bu haritaya göre,

- I. Anadolu'nun doğu bölgelerinde Türk egemenliğinin görüldüğü,
- II. Anadolu'da siyasi birliğin kurulduğu,
- III. Anadolu'nun Türk yurdu olma kimliğinin kesinleştiği

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve III

E) II ve III

MELİKŞAH DÖNEMİ

- Alparslan'ın oğlu Melikşah devletin en parlak dönemidir.
- Sınırlar,
- *Batı'da Marmara kıyılarından Doğu'da Seyhun Irmağı'na;
- Kuzey'de Kafkas Dağları'na, Güney'de Mısır ve Basra Körfezi'ne kadar genişledi.
- Melikşah Batıni Tarikatı ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

Alamut Kalesi

! NOT

- İlk defa askeri ikta sistemi uygulandı.
- Celali Takvimi hazırlandı.

SENCER DÖNEMİ

- Melikşah'ın ölümünden sonra yaşanan taht kavgalarına son verdi.
- 1141 Katvan Savaşı'nda Moğol Karahitaylara yenilmiştir.,
- Oğuzların isyanında esir düşmüş, kurtulduktan sonra 1157'de ölmesi üzerine devlet yıkılmıştır.
- Yıkılış Nedenleri:
 - Hanedan üyeleri arasındaki taht kavgaları
 - Atabeylerin zararlı çalışmaları
 - Abbasi Halifelerinin eski güçlerini kazanmak için yaptıkları çalışmalar
 - Batıni Tarikatı'nın faaliyetleri
 - Devletin asıl kurucusu olan Türkmenlerin küstürülerek İranlıların ön plana çıkarılması

Selçuklu topraklarında kurulan devletler

Atabeylikler

Irak Selçukluları	Şam Atabeyliği (Böriler)
Kirman Selçukluları	Musul ve Halep Atabeyliği (Zengiler)
Suriye Selçukluları	Azerbaycan Atabeyliği (İldenizliler)
Türkiye Selçukluları	Fars Atabeyliği (Salgurlular)

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET

→ Devlet Yönetimi:

- Eski Türk devletlerinde var olan Kut anlayışı, İslam'dan sonra Tanrı adına halifeden menşur alma anlayışıyla etkinleştirilerek hükümdarlar monarşik güçlerini pekiştirmişlerdir.
- İslamiyet öncesindeki "ülke hanedandaki erkeklerin ortak malıdır" anlayışı devam etmiştir.
- İslam öncesindeki **cihan hakimiyeti** ülküsü, İslamdan sonraki **cihat** anlayışı ile birleşmiştir.
- Bağdat Seferi sonrası Abbasi Halifesi dünyevi yetkilerini Tuğrul Bey'e bırakmış, Selçuklular Müslümanların siyasi lideri, halifeler sadece dini lideri olarak kalmıştır.

- Hükümdarlar monarşik güçlerini pekiştirmek için halifeden **men-şur** almıştır.
- Abbasi halifesinin adı hutbede geçirilmiştir.
- Türk-İslam devletlerinde **melikler** yönetim tecrübesi kazanmaları için **atabeylerle** birlikte valiliklerde görevlendirildiler.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde meliklerin para bastırma, siyasi görüşme yapma yetkilerinin olması merkezi otoriteyi sarsıcı niteliktedir.

! NOT

- Para bastırmak, hutbe okutmak, çetr, tuğ, sancak, otağ, nevbet, tıraz, hilat, taht, mühür hükümdarlık sembolleridir.

Örnek:

Büyük Selçuklular'da görülen,

- Meliklerin siyasi görüşme yapma, para bastırma, hutbe okutma gibi haklara sahip olmaları,
- Melik eğitmenleri olan Atabeylerin, devletin zor zamanlarında bağımsızlık ilan edebilmeleri

durumlarının,

- I. merkeziyetçi otorite,
- II. siyasi birlik,
- III. kültürel zenginlik

alanlarından hangilerinin kurulmasını zorlaştırdığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

Sarayın Bölümleri

Harem	Hükümdarın ailesiyle oturduğu bölüm
Selamlık	Devletin idare edildiği bölüm
Enderun	Memurların yetiştirildiği bölüm

Devlet işleri Divan'da görüşülür. Divan Çeşitleri:

Divan-ı Saltanat	Vezir
Divan- İnşa (tuğra)	İç ve dış yazışmalar/ Tuğrai
Divan-ı İstifa	Mali işler/Müstevfi
Divan-ı İşraf	Mali ve idari işlerin denetimi/Müşrif
Divan-ı Arz	Askeri işler/Emir-i Arz

! NOT

- Divan-ı Berid: Haberleşme
- Divan-ı Mezalim: Adalet vardır.

TAŞRA TEŞKİLATI

- Ülke eyaletlere ayrılmıştır.
- *Belediye işlerinden muhtesip,
- *Adli işlerden kadı,
- *Mali işlerden muhassıl,
- *Güvenlik işlerinden şihne sorumludur.

ASKERİ TEŞKİLAT

Gulam Sistemi:

- Çoğunluğu Türklerden olmak üzere farklı milletlerden çocukların belli bir eğitimden geçirildikten sonra asker olmalarıdır.
- Gulamhanede yetiştirilirler.
- Sultanın özel muhafız birliği olanlar Gulaman-ı Saray, ordunun asıl vurucu gücü olan Hassa askerleri olarak ayrılırlar.
- Osmanlı Devleti'nde karşılığı Kapıkullarıdır.

İkta Sistemi:

- Ülke topraklarının vergi gelirlerine göre bölümlere ayrılarak askeri ve sivil devlet görevlilerine maaş karşılığı olarak verilmesidir.
- Görevliler elde ettikleri gelirden maaşlarını aldıktan sonra kalan bölümü ile atlı asker yetiştirirlerdi.
- **Sipahiyan** denilen bu askerler savaş zamanı orduya katılırlardı.
- Osmanlı Devleti'nde karşılığı tımar sistemidir.

Örnek:

Türk – İslam devletlerinde görülen ikta sistemi ile ilgili olarak,

- I. toprakların kullanım hakkının köylüye ait olması,
- II. devletin denetimi dışında toprakların el değiştirmesini önleme amacıyla toprakların mülkiyetinin devlete ait olması,
- III. toprağı ekip biçtiğı sürece toprakların babadan oğula kalabilmesi

durumlarından hangilerinin önemsendiğı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

Hukuk Sistemi:

- Şeri ve Örfe hukuk olarak ayrılmıştır.
- Adalet işlerini kadılar yürütmüştür.
- Kadıların başında Kadi'l Kudat vardır.
- Örfe hukukun başında Emir-i Dad vardır.
- Siyasi suçlar ise sultanın başkanlığını yaptığı mahkeme olan Di-
van-ı Mezalim'de görölürdü.

Eđitim;

- Alparslan'ın veziri Nizamü'l Mülk tarafından,
- Sünni düşünceyi yaymak
- Yıkıcı, bölücü unsurlarla mücadele etmek için
- Nizamiye Medreseleri açılmıştır.
- İlk olarak Nişabur'da sonra da Bağdat'ta açıldı.
- İmam Gazali başta olmak üzere önemli müderrisler görev yapmıştır.
- Bu medreselerde Batıni Tarikatı'nın zararlı çalışmalarına karşı mücadele edilmiştir.

Edebiyat;

- Resmi dil Farsça olduğu için edebiyatta Farsça kullanılmıştır.
- Selçuklu sultan melikleri şiir ve edebiyatla yakından ilgilenmiştir.

Örnek:

Karahanlılar'da bilim dili, yazışma ve konuşma dili Türkçe iken Selçuklularda ve Gaznelilerde yazışma ve bilim dili Arapça ve Farsça, orduda ve sarayda ise konuşma dili Türkçe olmuştur.

Karahanlılara karşın Gazneliler ve Selçuklularda görülen bu farklılık,

- I. demografik yapı,
- II. egemenlik alanları,
- III. siyasal istikrar

durumlarının hangilerinden kaynaklanmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

Sanat;

- **Mimari** ve sanat alanındaki faaliyetleri İslam medeniyeti içerisinde yeni bir dönemi temsil etmiştir.
- Türkistan, İran, Irak, Suriye, Afganistan, Mısır, Azerbaycan ve Anadolu'da Selçuklulardan kalma birçok eser vardır.
- Süsleme, kitabe, hat, minyatür, tezhip halı, kilim, çini, kabartma gibi sanat alanlarında önemli ürünler ortaya koymuşlardır.

Örnek:

Türk – İslam devletlerinde sanatta taş işçiliği, oymacılık, kakmacılık, nakkaşlık gibi sanat dallarının yaygın olarak kullanılmasının,

- I. resim,
- II. heykel,
- III. minyatür

sanat alanlarından hangilerinin hoş görülmemesinin sonucu olduğu savunulabilir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) I ve II

E) II ve III